

Norberto Černiausko, Akvilės Naudžiūnienės ir Mindaugo Nefo rengiamo 6 klasės istorijos vadovėlio 1 dalies rankraščio recenzija (leidykla „Baltos lankos Klett“, 2024)

Pirmoje istorijos vadovėlio 6 klasei dalyje autoriai aptaria septynis skyrius, aprėpiančius laikotarpį nuo paleolito iki šių dienų. Kalbama apie istorijos periodizaciją, mūsų protėvių gyvenamąją erdvę – būstus, kaimus, miestelius ir miestus (dvi temos), krikščionybės poveikį Vakarams, tikėjimų įvairovę Lietuvoje, rašto ir knygos fenomenus bei mokslą ir mokyklas.

Temos struktūrą, kaip ir 5 klasės vadovėlyje, sudaro tie patys turinio elementai: laiko juosta, įvadiniai (kontroliniai) klausimai, pagrindinis tekstas, vaizdinė medžiaga, klausimai ir užduotys, apibendrinamosios užduotys, kvietimas tyrinėti ir klausimai pasvarstymui – jie pateikiami dalyje „Skydas“.

Galima konstatuoti, kad vadovėlio idėja ir struktūra aiškūs (pristatoma daugiakultūre Lietuva Europos kontekste, aptarti skirtingi istorijos fenomenai), reikšmingą teksto dalį užima autentiški istoriniai dokumentai ir iliustracijos su platesniais komentarais.

Šio vadovėlio koncepcija, kaip ir 5 klasės vadovėlis, turi daug stiprybių: vykęs makro ir mikro perspektyvų derinimas, vaikų patirčių įvedimas, pastabumas moterų veiklai; skaitytojais skatinami ieškoti sąsajų tarp praeities ir dabarties gyvenimo formų, pamatyti praeities ženklus dabartyje, atskleidžiamas trijų didžiųjų Lietuvos miestų istorinis ir sociokultūrinis savitumas.

Autorių pasakojimo tonas kviečia svarstyti ir tyrinėti kartu. Tai atspindi šių dienų demokratišką istorijos mokymo „kalbantis ir klausiant“ būdą. Skaitytojas aptinka ne tik pagavių metaforų, bet ir puikaus humoro. Pavyzdžiui: „Bet jei galvojate, kad mokykla – velnio išradimas, turėsime jus čia pataisyti – atvirkščiai, pirmųjų mokyklų kūrimasis lietuviškose žemėse susijęs su tikinčiųjų (katalikų) noru bendrai mokytis ir ruošti gyvenimui savo bendruomenių narius.“ Arba: „Įprasta sakyti, kad mokiniai mokosi, o studentai studijuoja. Neslėpkime, kartais ir studentauja, ką tai reiškia, sužinosite vėliau.“ Puiku!

Kaip ir 5 klasės vadovėlyje, siekiama gyvos, vaizdingos, informatyvios, glaustos ir sklandžios, šeštokams draugiškos kalbos.

Skaitant į akis kol kas krenta nevienodas skyrių kalbos stilius (tai suprantama, tekstą rašė trys autoriai). Tarkime, skyriai apie gyvenamąją aplinką (II), raides, raštą ir knygas (VI) bei mokyklas (VII) šeštokams draugiški, justai lengvumas, o skyriai apie didžiuosius Lietuvos miestus (III) ir tikėjimų įvairovę Lietuvoje (V) pasirodė pernelyg akademiški (sausoki). Atkreiptinas dėmesys ir į sąvokas, ar supras įsivaizduojamas šeštokas, kas yra „etninės grupės“ (kuo jos skiriasi nuo bendruomenių, tautų?), „autonomija“, „palūkanininkai“, „kertinės figūros“, „racionalus protas“, „pasaulietiškumas“,

„vakarietiškos idėjos“, „košerinis maistas“, „etiketės ir stereotipai“ etc. Galbūt prie tarptautinių žodžių reikėtų pateikti jų etimologiją (gr. „periodos“ – <...>)?

Reikėtų pagalvoti dėl laiko rašybos: ar naudoti būtajį („16 a. lietuviai išmoko naudotis šakute“), ar esamąjį („16 a. lietuviai išmoksta naudotis šakute“)? Gyvesnis, mano akimis, esamasis. Žinant, kad dažnai šių dienų vaikui sunku skaityti ilgesnius tekstus, būtų gerai pagal galimybes juos skaidyti. Kai rašoma, tarkime, „apie tai jau kalbėjome“, galima iškart pateikti nuorodą (p. X), kur apie tai kalbėta (mokiniai paprastai „tingi“ ieškoti informacijos vadovėlyje). Vertėtų pagalvoti apie pagaulesnius skyrelių ir poskyrių pavadinimus. Taip pat kai kur pateikiama pernelyg daug (kad ir svarbių) pavardžių virtinių – vaikas jas praleis pro akis.

Pastabos vadovėlio turiniui yra neesminės, recenzentas jas formulavo kaip klausimus-pasiūlymus pačiame tekste. Iš jų čia, pavyzdžiui, galima paminėti vaikui galimai painoką sąvokų „laikotarpis“, „amžius“, „periodas“, „epocha“ vartojimą (I skyrius); galima pateikti daugiau judaizmo ir krikščionybės sąsajų, pabrėžti, kad pastaroji yra išaugusi iš žydiškos kultūros, daugiau dėmesio skirti senosios lietuvių religijos susiliejimui su krikščionybe, skirti daugiau dėmesio krikščionybės žiniai ir jos įtakai, pvz., žmogaus teisėms. Beje, kilo klausimas, ar „angelai, antgamtiškos būtybės, Madona...“ priskirtini prie krikščionybės simbolių? (IV skyrius). Skyriuje apie raštą ir knygas būtų galima pateikti sąsajų tarp lietuvių kalbos ir sanskrito, kurios yra išties stebėtinai ir vaikams galėtų būti įdomios.

Apibendrinant galima teigti, kad Norberto Černiausko, Akvilės Naudžiūnienės ir Mindaugo Nefo rengiama istorijos vadovėlio 6 klasei pirma dalis iš esmės atitinka vadovėliams ir mokymo priemonėms keliamus reikalavimus, taip pat ir šių dienų istorijos mokslo poreikius išvelgti praeities ženklus dabartyje bei pajusti, kaip gyveno žmonės praeityje.

Dr. Zigmas Vitkus

KU BRIAI